METODA ALCĂTUIRII UNEI LUCRĂRI ŞTIINŢIFICE

Facultatea trebuie să contribuie la formarea unei concepţii şi a unei metode de lucru, trebuie să ducă la însuşirea tehnicii de cercetare şi de studiu de către studenţi. în acelaşi timp pe parcursul seminariilor şi cursurilor studentul este orientat în bibliografia fundamentală a diferitelor discipline? Fiecare ştiinţă îşi are propriile sale metode de cercetare şi de lucru, izvorând din experienţa cercetărilor şi din specificul ştiinţei respective[1].

Metoda practică de lucru, altfel spus tehnica de lucru constituie de fapt stilul de muncă, modalitatea de a aduna, de a selecta şi apoi de a redacta o lucrare. Fazele prin care trebuie să treacă pentru a realiza în final un studiu, sunt obligatorii pentru toţi cercetătorii.

Activităţii universitare proprii pot fi: lucrările de seminar, comunicările de la cercurile ştiinţifice (universitare, naţionale), lucrări de diplomă, articole, recenzii, studii în revistele de specialitate.

După ceea ce conţin, aceste lucrări pot fi şi trebuie să fie mai ales lucrări de interpretare, publicarea de diverse categorii de izvoare, de prezentare a altor opere, instrumente de lucru.

Lucrările pe care le efectuează studenţii în mod curent sunt acelea de seminar. Acestea trebuie să reflecte orientarea studentului în bibliografia generală, cât şi în cea specială a temei pe care şi-a propus-o, precum şi capacitatea lui de selecţie a materialelor adunate, modul în care şi-a conceput subiectul ales, cunoaşterea tehnicii de redactare. Redactarea trebuie să fie concisă, sobră, iar cât priveşte întinderea lucrării aceasta trebuie să fie adaptată scopului pe care şi l-a propus şi? locului unde este prezentată lucrarea, lăsându-se timp şi la eventualele discuţii.

Lucrările de seminar, în general trebuie să cuprindă următoarele părţi: *introducerea, tratarea propriu-zisă, concluziile, aparat critic, bibliografie* şi, dacă este cazul, anexe: grafice, planşe, fotografii, diapozitive, hărţi etc.

Aceste elemente constituie părţi componente ale lucrării de licenţă, dar fiecare din componente fiind mult extinse, accentul căzând pe tratare, expunere şi demonstrarea tezelor.

La cercurile ştiinţifice şi de multe ori la seminarii, se pot efectua recenzii care au scopul de a familiariza pe studenţi cu redactarea unor lucrări proprii.

Recenzia este cea mai simplă lucrare ştiinţifică. Ea constă din prezentarea unei lucrări sau a unui periodic, fiind vorba de o prezentare logică, închegată de aşa manieră, încât să fie evidenţiate ideile din fiecare capitol, structura cărţii, elementele de noutate care sunt aduse în istoriografie prin lucrarea respectivă. Recenzia trebuie să cuprindă şi părerile celui care o redactează, iar analiza critică pe care o efectuează autorul, este necesar să fie concisă şi documentată.

Prima etapă a unei lucrări ştiinţifice, de orice fel ar fi ea, o constituie alegerea temei, a subiectului care trebuie cercetat.

Alegerea trebuie să fie determinată de utilitatea teoretică şi practică a studierii ei, dacă au fost rezolvate sau nu toate problemele care o compun, dacă mai există izvoare utilizate eronat, rectificarea acestor erori, dacă au apărut surse noi.

În cazul lucrărilor de seminar general, subiectul lucrărilor poate fi adoptat la sugestia conducătorului de seminar sau solicitat chiar de student, făcând parte din preocupările sale.

Lucrările de la cercurile ştiinţifice şi cele de diplomă trebuie să abordeze subiecte de mare specializare care au fost mai puţin tratate, pentru a da posibilitate studentului să-şi aducă o contribuţie efectivă şi documentată? şi din punct de vedere al interpretării.

După ce s-a ales tema urmează formularea exactă a subiectului care trebuie făcută cu mare atenţie în funcţie de posibilitatea studentului de a se informa, în funcţie de ce s-a scris până la acea dată. ***Conţinutul lucrării trebuie să fie în concordanţă cu titlul ei.***

Remarcăm necesitatea unei cercetări continue într-un anumit domeniu. Astfel, uneori, lucrările de seminar general sau seminar special se pot adânci la cercurile ştiinţifice şi apoi dezvolta într-o lucrare de diplomă.

Odată subiectul formulat, urmează depistarea şi lectura critică a principalelor lucrări din tema aleasă, culegerea de material informativ începând cu cercetarea principalelor lucrări de sinteză pentru orientarea în problemă şi pentru a găsi puncte de plecare. Se studiază apoi şi lucrările speciale. În

[1] Constantin Onişor, *Teoria strategiei militare*, Bucureşti, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1999, p.111.

scurt timp se alcătuieşte o bibliografie a problemei care este bine să fie cât mai cuprinzătoare, exhaustivă dacă este cu putinţă. Criteriul de alcătuire poate fi cel cronologic sau cel alfabetic. Lista trebuie să cuprindă toate datele bibliografie precum şi locul, dacă-l ştim, unde se găsesc lucrările. Alcătuirea acestei bibliografii se realizează fie în biblioteci, la fişierul alfabetic sau tematic, fie consultând *lucrări cu caracter bibliografic*, fie din *subsolurile lucrărilor* pe care le consultăm şi care cuprind referiri de acest fel. Trebuie apoi consultate şi lucrările străine referitoare la temă.

Materialul bibliografic se adună pe fişe bibliografice (10/15 cm) de un sfert de coală. Această fişă bibliografică trebuia să conţină: numele şi prenumele autorului, titlul şi subtitlul lucrării, numele celui care prefaţează lucrarea, numele traducătorului, ediţia, volumul, locul publicării, editura, anul apariţiei, numărul de pagini, planşe, hărţi, eventual titlul colecţiei şi numărul publicaţiei din serie. Dacă avem articole sau studii se va adăuga titlul periodicului în ghilimele, localitatea, numărul volumului sau anul calendaristic, numărul, paginile între care se află articolul sau studiul. Pe această fişă se mai indică problema sau ideea pentru care poate fi folosit materialul respectiv, precum şi locul unde poate fi găsită lucrarea şi chiar cota.

Fişele se vor aşeza apoi în ordine alfabetică, uşurându-se astfel alcătuirea în final a bibliografiei lucrării.

După adunarea bibliografiei urmează lectura critică a acestora şi alcătuirea unui plan de lucru cuprinzând problemele mari. Pe parcursul documentării planul acesta va suferi modificări. În urma lecturii atente şi critice se va reţine ceea ce s-a scris despre problema respectivă, ce s-a rezolvat şi aspectele care mai sunt încă nelămurite. Tot ce socotim necesar pentru redactarea lucrării se notează pe *fişe documentare* de format 1/4 sau 1/2. Trebuie optat pentru o variantă sau alta spre a putea fi utilizate mai uşor şi pentru a le putea sistematiza pe probleme. Se pot alcătui următoarele tipuri de fişe: a) fişa extras; b) fişa rezumat; c) fişa regest; d) fişa de trimitere; e) fişa de atenţionare; f) fişa bibliografică.

Indiferent de tipul fişei, aceasta trebuie să conţină o singură idee, problemă, pasaj etc.

Orice fişă documentară trebuie să cuprindă în stânga sus datele bibliografice: autor, titlul cărţii (titlul cărţilor sau al studiilor se prescurtează pentru a uşura redactarea fiecărei fişe. Prescurtarea se menţine pe tot parcursul fişării materialului respectiv), volum, pagină; în dreapta sau la mijlocul fişei se scrie ideea, problema, conţinutul ei. Dacă avem un periodic se mai adaugă în stânga sus anul de apariţie, numărul, ziua, luna, pagina; în cazul documentelor se notează arhiva, fondul arhivistic; dosarul, anul, fila. Pentru microfilme se notează ţara, rola şi cadrul respectiv unde se află problema. Titlurile publicaţiilor se subliniază, iar cele ale periodicelor se pun între ghilimele.

Cea mai simplă şi cea mai comodă fişă este *fişa extras*, deoarece pe ea se trec pasaje întregi, sub formă de citate între ghilimele, pentru a arăta că fragmentul respectiv aparţine altcuiva şi nu nouă. În general se extrag concluzii,? afirmaţii care pot forma elemente de bază pentru discuţii.

Fişa rezumat este mai dificil de realizat deoarece presupune mai multă practică în problema selectării materialelor publicate precum şi a izvoarelor. Pe aceste fişe trebuie indicate paginile din lucrare sau din document care s-au rezumat.

Fişa regest cuprinde atât citate cât şi rezumate din lucrări publicate sau izvoare. Se indică pagina în dreptul citatului şi în cazul rezumatului fie în dreapta fie în stânga.

Fişele extras, rezumat şi regest alcătuiesc *fişa principală, informativă*. Se poate întâmpla ca pe parcursul lecturii una din aceste categorii de fişe să ne fie necesară şi la un alt capitol decât cel pentru care a fost făcută iniţial. În acest caz se alcătuieşte o *fişă de trimitere* care este o fişă identică (dublet) cu prima şi pe care o vom folosi unde este din nou cazul. O altă fişă care se poate efectua este *fişa de atenţionare* care se realizează atunci când se alcătuieşte bibliografia şi cercetăm în biblioteci, în lucrări bibliografice cu care ocazie observăm şi lucrări pentru alte probleme care ar putea să ne preocupă sau ne preocupă. În acest caz alcătuim acest tip de fişă care trebuie să conţină toate datele bibliografice: autorul, titlul lucrării sau al studiului etc., anexe şi apoi menţiunea pentru ce problemă ne va fi utilă. De asemenea şi pe parcursul lecturii pentru lucrarea care este pe masa de lucru, în subsoluri sau în diferite liste bibliografice, putem găsi diverse lucrări, studii sau documente pentru care se vor alcătui astfel de fişe de atenţionare. Ele se vor aduna separat în plicuri pe care se va menţiona problema generală pentru care sunt adunate fişele.

Fişa bibliografică, menţionată deja, este fişa pe care se trece fiecare lucrare sau articol împarte. Ea se realizează o dată când alcătuim bibliografia problemei şi apoi, a doua oară, când începem lectura propriu-zisă. Ea este prima fişă care se face. Şi apoi în continuare se pot alcătui fişe bibliografice ori de câte de ori găsim în subsoluri sau chiar în text studii, lucrări, documente, fonduri arhivistice etc., care ne lărgesc bibliografia problemei la care lucrăm.

Fişa bibliografică trebuie să cuprindă: numele şi prenumele autorului sau autorilor. Dacă este femeie se va scrie prenumele întreg. Titlul şi subtitlul se scrie aşa cum apare pe foaia de titlu a cărţii (prima pagină tipărită după copertă), volumul, locul unde a apărut lucrarea, editura, anul de apariţie, indicaţii referitoare la formatul cărţii, numărul total de pagini, anexele - cu menţiuni speciale în legătură cu utilizarea lor în cadrul lucrării. În cazul periodicelor se mai adaugă numele acestora, localitatea, tomul, volumul, anul apariţiei, numărul paginilor între care se află studiul care ne interesează.

După ce s-au adunat fişele informative acestea se aşează în plicuri mari sau chiar în dosare plic cu titluri corespunzătoare capitolelor din lucrare, conform planului iniţial. Urmează apoi studierea materialului adunat. Se stabilesc punctele de lucru, precum şi planul definitiv al lucrării. Se analizează izvoarele referitoare la problemă, se verifică autenticitatea lor, se realizează o selecţie şi o ierarhizare a lor în funcţie de valoarea fiecărei categorii şi de ponderea pe care vrem să o acordăm fiecărei surse documentare după planul ultim, definitivat, ceea ce presupune reclasarea fişelor înalte plicuri şi alte dosare. În continuare urmează faza conceperii lucrării, faza creatoare – enunţarea tezelor lucrării respective, stabilirea legăturilor şi conexiunea faptelor istorice pe care le tratează lucrarea. Se impune o judecată cât mai obiectivă a evenimentelor. Conform planului se va redacta fiecare capitol împarte în ordinea pe care o considerăm cea mai logică şi mai limpede. Lucrarea trebuie să cuprindă: introducere, cuprins şi încheiere, precum şi aparatul critic: note, bibliografia, anexele (ilustraţii, planşe, documente, indice de nume, locuri etc.).

Organizarea materialului - reclamă interpretarea faptelor în procesualitatea evenimentelor în toată complexitatea lor. Aceasta presupune stabilirea articulaţiilor şi corelaţiilor diferitelor evenimente utilizând deopotrivă *analiza şi sinteza*. Este etapa creaţiei propriu-zise, enunţarea tezelor fundamentale ale lucrării ştiinţifice. Operaţia intelectuală în sine se bazează pe o tehnică de combinare: clasificarea fişelor documentare, potrivit planului stabilit, care reclamă acurateţe, acribie, spirit de ordine, exactitate. Acum este momentul de a se manifesta cercetătorul prin: stabilirea tuturor legăturilor, conexiunea faptelor istorice în cadrul procesului, dimensiunile acestuia, raporturile cauză-efect, obiectivismul şi subiectivismul manifestate, judecata de valoare asupra evenimentelor şi proceselor.

Planul schematic anterior şi ipotezele de lucru sunt definitivate în vederea redactării finale. Acum trebuie să avem în vedere economia lucrării, destinaţia finală (comunicare orală, tipărire), caracterul ei etc.

Introducerea se realizează în general la sfârşitul muncii de redactare. În cadrul ei se va scoate în evidenţă importanţa temei alese, istoriografia problemei, izvoarele folosite, lucrurile noi pe care le aducem, elementele care caracterizează lucrarea, metodologia folosită. Se mai pot menţiona dificultăţile menţionate, precum şi mulţumirile pe care le aduce autorul celor care l-au ajutat în realizarea lucrării.

Cuprinsul constituie partea cea mai importantă a unei lucrări. Aici se obiectivează actul de creaţie al cercetătorului, aici se vor prezenta lucrurile noi care le aduce lucrarea, nu numai sub aspectul unei descoperiri de excepţie dar şi prin noua abordare a temei sau printr-o nouă aşezare a surselor sau o nouă viziune pe care intenţionează să o dea problemei. Toate afirmaţiile trebuie argumentate pe baza izvoarelor sau pe cercetările înaintaşilor. Toate acestea trebuie indicate în aparatul critic al lucrării. Orice reproduceri integrale din lucrări sau izvoare? se fac folosite ghilimelele.

Autorul trebuie să fie atent la unitatea textului, la prezentarea cât mai logică şi mai închegată a ideilor, elemente care sporesc valoarea lucrării respective.

Stilul trebuie să fie ales, ştiinţific, sobru, clar şi concis, eliminându-se pe cât posibil expresiile bombastice şi frazele exagerat de lungi care dăunează clarităţii şi calităţii lucrării.

Concluziile constituie partea finală a lucrării. Aici trebuie să se rezume? rezultatele la care a ajuns cercetătorul, importanţa lor în cadrul istoriografiei problemei tratate, precum şi perspectivele pe care le deschide cercetarea sa.

După redactarea ,,la prima mână" cum se spune, după un timp, necesar pentru detaşarea autorului de problemă, lucrarea se va finisa, dându-i-se forma definitivă.

Aparatul ştiinţific sau *critic* constituie o parte integrantă din lucrare. Acesta poate fi ataşat la sfârşitul fiecărui capitol, la sfârşitul lucrării sau în subsolurile fiecărei pagini. El cuprinde trimiterea exactă la lucrările şi la izvoarele folosite şi o garanţie ştiinţifică a lucrării. Tot în note se mai pot da o serie de indicaţii bibliografice, se pot reproduce fragmente din diferite documente, se pot face diferite completări care în text ar strica fluenţa expunerii. Pentru trimiteri se foloseşte sistemul de numerotare de la *1 la n*, pe fiecare pagină, capitol sau lucrare în întregime.

Trimiterea la sursă trebuie să cuprindă: ***prenumele şi numele autorului, titlul, ediţia, volumul, locul de apariţie, editura, anul apariţiei, pagina; la periodice se adaugă numele periodicului, locul de apariţie (mai ales pentru cele mai puţin cunoscute), anul de apariţie, anul calendaristic, numărul, ziua şi luna, pagina***. Dacă sunt documente se va specifica arhiva unde se află, fondul, pachetul, fila; dacă e manuscris se va specifica autorul (dacă e cunoscut), titlul, locul unde se păstrează, fondul, numărul manuscrisului, fila. În cazul în care avem obiecte de muzeu trebuie să se menţioneze instituţia care păstrează obiectul, colecţia, numărul de inventar.

Pentru simplificarea trimiterilor, în practică se foloseşte un întreg sistem de prescurtări, le indicăm mai jos pe cele mai des folosite.

***Op. cit.*,** se foloseşte când trebuie să citäm o singură lucrare a unui autor. Prima oară trimiterea se face în întregime, aşa cum am arătat mai sus. A doua oară folosind acest *opus citatus* (opera citată) prescurtat în *op. cit*.

Ibidem se întrebuinţează când avem trimitere succesivă la acelaşi autor şi aceeaşi lucrare. Poate fi aceeaşi pagină dar dacă este alta se indică exact pagina. Dacă între prima trimitere şi următoarea s-a intercalat o altă notă, menţiunea *ibidem* nu mai este valabilă.

Idem se foloseşte în cazul autorului care are mai multe lucrări şi pentru a evita repetarea numelui se foloseşte acest termen, urmând a scrie doar titlurile lucrărilor sau articolelor.

***Cf* (*confero*)** se foloseşte pentru a indica o comparaţie între paragrafe diferite de izvoare, între puncte de vedere diferite sau asemănătoare.

***Apud* (la)** se întrebuinţează când în text folosim un citat dintr-o lucrare sau un izvor istoric pe care nu l-am citit direct ci l-am preluat din altă lucrare pe care o menţionäm în subsol.

În aparatul critic se abreviază titlurile unor publicaţii, a unor periodice precum şi a unor lucrări, a unor colecţii de documente, repertorii etc. În acest caz în lucrare trebuie să existe o listă a acestor abrevieri care să constituie cheia descifrării trimiterilor. Lista abrevierilor se aşează fie înaintea introducerii, fie înaintea listei bibliografice, în ea sunt incluse toate izvoarele şi lucrările folosite de autor. Bibliografia poate fi aşezată la sfârşitul fiecărui capitol sau la sfârşitul lucrării. Oriunde s-ar afla, ea trebuie să respecte o anumită ordine: *lucrări teoretice,* izvoare, lucrări generale, lucrări speciale, periodice. Fiecare la rândul lor pot fi prezentate în ordine cronologică sau alfabetică. Criteriul alfabetic este cel mai folosit.

Anexele lucrării pot cuprinde: izvoare inedite reproduse integral sau parţial, hărţi, grafice, liste cronologice, ilustraţii, desene. Dacă lucrarea are mai multe ilustraţii este necesar să se alcătuiască o listă a acestora.

Unele lucrări, mai ales volumele de documente, trebuie să conţină şi un *indice*. Acesta poate fi: general, onomastic, tematic, toponimic, de titluri etc. Indicele cuprinde toate numirile în ordine alfabetică şi pagina la care se găseşte, sau numărul de ordine dacă este document. Indicele se întocmeşte după ce lucrarea a fost tipărită în pagini sau dactilografiată dacă este vorba de lucrarea de diplomă.? Unele lucrări, mai ales colecţiile de documente,? pot conţine şi un *glosar* de termeni rari, vechi sau în limbi străine. Acesta este ordonat după criteriul alfabetic[1].

Tabla de materii sau cuprinsul încheie lucrarea. Ea trebuie să cuprindă titlul fiecărui capitol cu paginile între care se află, anexele sunt şi ele cuprinse aici. Şi tabla de materii se alcătuieşte la sfârşitul lucrării sau în pagini tipărite[2].

După redactarea lucrării şi mai ales după dactilografierea ei autorul trebuie să facă o revizuire a ei, atât din punct de vedere stilistic, cât şi al conţinutului ştiinţific; se verifică aparatul critic, numele proprii, denumirile localităţilor, se uniformizează trimiterile şi prescurtările.

NOTE BIBLIOBRAFICE

[1] Teodor Frunzeti, *Globalizarea securităţii*, Bucureşti, Editura Militară, 2006, p.181.
[1] *Idem*, *Forţe şi tendinţe în mediul de securitate european*, Sibiu, Editura Academiei Forţelor Terestre, 2003, p.54.
[2] Ilie Manole, *NATO, repere istorice*. În: „România – NATO, Negocierea şi ratificarea Protocolului de aderare," Vol.2, Ploieşti, Editura Printeuro, 2005, p.23.
[3] Iordache Olaru, *Un nou Concept Strategic al NATO*. În: „Gândirea Militară Românească", Nr.3, 2006, Bucureşti, editată de Statul Major General al Armatei României, p.51.
[4] *Ibidem,* p.52.
[5] Riga Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Gouvernment participating in the meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006, Paragraful nr. 14, http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm., accesat în 25.10.2007,.
[5] Apud, Henry Kissinger, *Diplomaţia*, Bucureşti, Editura BIC ALL, 2003, p.403.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexandrescu Grigore, *Operaţii militare expediţionare*, Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, 2007.
2. Atanasiu, Teodor (coordonator), *Romania - NATO. Tratate fundamentale*, Bucureşti, Editura Militară, 2006.
3. Bădălan Eugen, Arsenie Valentin, Văduva Gheorghe, *Strategie militară contemporană*, Bucureşti, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, 2004.
4. *NATO Handbook*, Bruselles, NATO Public Diplomacy Division, 2006.
5. **** Integrarea euroatlantică. Priorităţi Post-Praga*, Bucureşti, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2002.

INTRODUCERE

Căderea zidului Berlinului, în noiembrie 1989 şi reunificarea Germaniei în 1990, desfiinţarea Tratatului de la Varşovia şi dezintegrarea Uniunii Sovietice în 1991, înlăturarea regimurilor comuniste şi schimbările spectaculoase survenite în Europa Centrală şi de Est au marcat sfârşitul ordinii internaţionale bipolare, declanşând procese transformatoare deosebite ce au modificat fundamental imperativele de securitate în spaţiul euroatlantic.

Sfârşitul Războiului Rece a avut atât consecinţe pozitive, cât şi negative. Pozitive, pentru spaţiul vest-european, corespunzând ţărilor NATO, înregistrându-se în continuare, o dezvoltare ritmică în condiţii de securitate şi stabilitate, şi negative pentru ţările din centrul şi sud-estul Europei, aflate într-o prelungită perioadă de tranziţie către democraţie şi economia de piaţă, suportând inclusiv perioade de crize majore, generate de tendinţele de divizare şi autonomizare pe criterii etnice şi religioase. Cu toate acestea, dominanta pozitivă a acestei perioade a constituit-o deschiderea spre dialog politic şi cooperare a statelor, a instituţiilor internaţionale de securitate, inclusiv a NATO, cu vechii adversari ideologici, pentru consolidarea şi menţinerea stabilităţii şi securităţii subregionale, regionale şi globale. În aceste condiţii, obiectivul central al NATO a căpătat o nouă semnificaţie şi o nouă dimensiune.

Cu toate acestea, pe parcursul acestor procese, a devenit un clişeu să se afirme că NATO şi-a pierdut relevanţa odată cu dispariţia adversarului tradiţional, rolul său primordial fiind de a contracara ameninţarea comunistă în zona sa de interes.

Faptul că, de la crearea sa, NATO nu a fost o alianţă militară clasică, „*derivată din competiţia sau conflictul geopolitic*”[2], ci ea a fost concepută şi construită în temeiul valorilor comune ale democraţiei, drepturilor omului şi statului de drept, iar instituţionalizarea acestor valori a permis menţinerea cooperării transatlantice şi a coeziunii în faţa transformărilor politice şi a apariţiei noilor riscuri şi ameninţări, determină adesea aprecierea ca fiind cea mai de succes alianţă politico-militară din istorie.

NATO este Alianţa politico-militară care grăbeşte Istoria şi o corectează[3]. O corectează prin contrapondere şi prin echilibrul menţinut după cea de-a doua conflagraţie mondială, temporizând expansiunea sovietică spre vest şi obligând „Pactul de la Varşovia” să respecte limitele teritoriale postbelice.

NATO grăbeşte Istoria şi o corectează adaptându-se rapid la schimbările politice survenite în mediul internaţional, promovând politica „uşilor deschise” şi afirmându-se ca principal factor în realizarea condiţiilor de edificare a noii arhitecturi de securitate şi stabilitate în Europa. Ţările din centrul şi sud-estul Europei, foste socialiste, au început să perceapă NATO ca pe o sursă de stabilitate într-o nouă ordine mondială şi ca un exponent credibil al principiilor şi valorilor democratice, condiţie esenţială a dezvoltării economice şi a bunăstării sociale.

[2] Frunzeti, T., *Globalizarea securităţii*, Editura Militară, Bucureşti, 2006, p.181.

[3] Manole, I., *NATO, repere istorice*. În: „România – NATO, Negocierea şi ratificarea Protocolului de aderare,” Vol.2, Editura Printeuro, Ploieşti, 2005, p.23.

I. NATO – ACTOR MAJOR ÎN POLITICA DE SECURITATE ŞI APĂRARE

1.1. Premisele constituirii Alianţei Nord-Atlantice

Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord a apărut pe scena internaţională nu din neant, ci sorgintea acesteia poate fi căutată în încercările din timpul ultimei conflagraţii mondiale de organizare a lumii postbelice.

Realităţile puse în lumină pe timpul războiului dar şi în perioada imediat următoare, a impus constituirea unei entităţi politico-militare capabilă să modeleze sfera securităţii şi apărării sau să gestioneze situaţiile de criză.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Stalin şi-a respectat angajamentele militare, fapt care i-a determinat pe americani să creadă, la sfârşitul conflagraţiei, că era probabilă o cooperare viitoare cu ruşii.

Dar la conferinţa miniştrilor de externe de la Moscova din martie 1947, generalul Marshall, care la vremea respectivă era secretar de stat, a realizat că era imposibilă o eventuală conlucrare cu sovieticii.

Ideea fondatoare a fost la origine, aşa cum a pretins primul Secretar General al NATO, Lordul Ismay, de „a ţine ruşii afară, germanii jos şi americanii în interior”[4]. Într-adevăr, aceasta ne dă un sumar al principalelor trei obiective pentru NATO. Mai întâi, pentru a forma o poziţie de apărare comună şi unită a Occidentului împotriva Uniunii Sovietice. În al doilea rând, pentru a restructura peisajul militar occidental după căderea Germaniei naziste şi, în al treilea rând, pentru a încuraja America în competiţia internaţională.

După 1945 statele Europei Occidentale şi aliaţii americani erau preocupaţi de necesitatea reconstrucţiei imediate a economiilor, dar, în acelaşi timp, îngrijoraţi de politicile şi metodele expansioniste ale Uniunii Sovietice.

În politica internaţională relaţiile interstatale erau relaţii bazate pe putere, iar dimensiunea militară era omniprezentă. De-a lungul istoriei, alianţele militare au fost formate să contrabalanseze o putere rivală sau o ameninţare. Beneficiul principal al alianţelor este în mod evident o securitate sporită. Avantajele securităţii în cadrul unei alianţe, includ: o mai redusă posibilitate de a fi atacat (efectul de descurajare), deţinerea unei mai mari capacităţi de ripostă în cazul unei agresiuni (apărare), cât şi prevenirea posibilităţii unora dintre aliaţi de a încheia alianţe cu adversarul (efectul de excludere).

Astfel, în perioada 1947-1949 s-au înregistrat o succesiune de evenimente spectaculoase şi dramatice precum: ameninţările directe la suveranitatea Norvegiei, Greciei, Turciei şi a altor ţări vest-europene, lovitura de stat din Cehoslovacia, iunie 1949[5], precum şi blocada ilegală a Berlinului, începută în luna iunie (24) a aceluiaşi an, care aveau să accelereze luarea unor decizii politice şi militare.

În baza conceptului „echilibrului de putere”, dacă un stat ori o coaliţie acumulează suficientă putere pentru a ameninţa alte state vor exista destule motive, pentru cei supuşi ameninţării, spre a-i determina să nu ţină cont de aparenta şi momentana diferenţă de putere şi să se unească într-o alianţă defensivă.

Primul pas în direcţia protejării democraţiei, libertăţii şi independenţei în spaţiul occidental, faţă de politica agresivă promovată de Moscova l-a constituit semnarea în martie 1948, de către Franţa, Marea Britanie, Belgia, Olanda şi Luxemburg, a Tratatului de la Bruxelles. Cele cinci state au convenit să creeze un sistem comun de apărare şi cooperare care să asigure protecţia împotriva ameninţărilor şi agresiunilor de natură ideologică, militară şi politică ce s-ar fi putut îndrepta împotriva securităţii lor.

Statele Unite ale Americii şi Canada au considerat că o organizaţie transatlantică fondată pe garanţii de securitate şi angajamente mutuale ar fi mult mai eficientă, ceea ce a determinat crearea

---

[4] Apud, Gheorghe Minculete, Romică Cernat, *Unele abordări privind rolul prezent şi viitor al NATO*. În: „Strategii de apărare şi securitate la frontiera răsăriteană a NATO şi UE”, Volumul I al Sesiunii internaţionale de comunicări ştiinţifice organizate de Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, 23-24 noiembrie 2006, Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, pp. 112-113.

[5] *NATO Handbook*, Brussels, NATO Public Diplomacy Division, 2006, p.17.

unei singure alianţe între Europa şi America de Nord, **Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord** sau **Alianţa Nord-Atlantică**. Şi alte state europene precum Danemarca, Italia, Portugalia, Islanda şi Norvegia, la 15 martie 1949 au fost invitate de către semnatarele Tratatului de la Bruxelles să participe la acest proces.

Deşi, la negocieri au participat 12 state, putem să spunem că ameninţările ce se prefigurau au determinat o eficienţă deosebită, astfel încât pe 4 aprilie 1949 s-a semnat Tratatul de la Washington, care instituia un regim de securitate comun, bazat pe un parteneriat între cele 12 state.

Organizaţia Nord-Atlantică a fost întemeiată pe baza unui tratat la care statele au aderat în mod liber, în urma unor dezbateri şi negocieri şi a unor procese parlamentare (ratificarea tratatului de către parlamentele naţionale). Aceasta îşi are bazele juridice în prevederile articolului 51 din Carta ONU care defineşte dreptul natural la apărarea individuală şi colectivă. Tratatul precizează drepturile şi obligaţiile internaţionale ale statelor membre, care se angajează să împartă atât riscurile şi responsabilităţile, cât şi avantajele ce decurg din securitatea colectivă, şi să nu încheie nicio înţelegere internaţională care să fie incompatibilă cu Tratatul.

NATO a fost receptată de ţările occidentale ca o alianţă care asigură securitatea ţărilor membre prin apărarea colectivă şi care promovează instaurarea unei păci juste şi durabile în spaţiul euroatlantic în general, şi în Europa în special. În spaţiul estic ea a fost prezentată drept blocul militar creat şi condus de statele imperialiste.

În replică, ţările aflate sub controlul ideologic comunist propagat de URSS au decis înfiinţarea unui bloc militar similar, cunoscut sub denumirea de Tratatul de la Varşovia. Se poate spune, astfel, că divizarea între Est şi Vest a căpătat, în aceste condiţii, consistenţă juridică şi instituţională, reprezentând, totodată, debutul Războiului Rece. Confruntarea şi divergenţele ideologice, politice, economice, diplomatice şi, nu în ultimul rând, de natură militară au caracterizat întreaga perioadă postbelică.[6]

În urma hotărârilor luate de către şefii de stat şi de guvern ai ţărilor Alianţei în cadrul reuniunilor la vârf de la Londra (iulie 1990), Roma (noiembrie 1991), Bruxelles (ianuarie 1994), Madrid (iulie 1997), Washington (aprilie 1999), Praga (noiembrie 2002) şi Istambul (2004), Alianţa Atlanticului de Nord şi-a adaptat strategia sa globală, în raport cu schimbările produse în contextul strategic şi politic.

Pericolelor Razboiului Rece i-au urmat perspective mai promiţătoare, dar nu lipsite de provocări, oportunităţi şi riscuri noi. În ultimele două decenii s-a constatat apariţia de noi riscuri complexe pentru pacea şi securitatea euroatlantică, riscuri legate de conflictele etnice, de amploarea terorismului internaţional structurat, de prăbuşirea ordinii politice în unele state sau zone şi de proliferarea Armelor de Distrugere în Masă.

Cu toate acestea, se naşte o nouă structură de securitate euroatlantică, în care NATO joacă rolul central. Alianţa se află în centrul eforturilor întreprinse pentru a stabili noi forme de cooperare şi de înţelegere reciprocă în regiunea euroatlantică şi s-a angajat în desfăşurarea unor noi activităţi, favorizând instaurarea unei stabilităţi mai mari.[7]

1.2. Scopurile politice şi sarcinile fundamentale de securitate şi apărare ale NATO

Scopul esenţial al NATO este acela de a asigura libertatea şi securitatea tuturor membrilor săi prin mijloace politice şi militare, în conformitate cu Tratatul Nord-Atlantic şi cu principiile Cartei Naţiunilor Unite[8].

NATO este o alianţă defensivă, bazată pe cooperarea politică şi militară între statele membre pe valorile comune ale democraţiei, drepturilor omului şi în conformitate cu litera legii.

Organizaţia oferă structura interguvernamentală în care statele membre îşi păstrează, neatinse, suveranitatea şi independenţa, şi în care ele pot lua decizii în probleme politice şi militare care le pot afecta securitatea.

---

[6] Ion Coşcodaru, *NATO, garanţie a stabilităţii şi securităţii*. În: „România – NATO. 1990-2002”, Bucureşti, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2002, p.14.

[7] http://www.clr.ro/menu1/istoricnato.html accesat la data de 24.10.2016.

[8] *NATO Handbook*, Brussels, NATO Public Diplomacy Division, 2006, p.18.

Ideea de securitate împărtăşită de către membrii Alianţei, în ciuda diferenţelor specifice sau de capabilităţi militare naţionale, contribuie la stabilitatea din zona euroatlantică. NATO asigură garanţii de securitate reciproce în interiorul acesteia, descurajând şi respingând orice formă de agresiune împotriva lor. De asemenea, creează condiţii care favorizează extinderea cooperării între membrii, şi dezvoltarea relaţiilor stabile cu alte state.

Pentru realizarea obiectivelor politice de securitate, NATO şi-a stabilit ca ***misiuni fundamentale*** următoarele:

1. Crearea unui climat de securitate prin promovarea şi dezvoltarea instituţiilor democratice şi prin recurgere la voinţă ca principal instrument de soluţionare a diferendelor în mod paşnic.

2. Furnizarea unui forum transatlantic de dialog şi consultări (articolul 4) privind oricare chestiune ce ar fi în măsură să afecteze interesele lor vitale.

3. Asigurarea mijloacelor de descurajare şi de apărare faţă de orice formă de agresiune vizând teritoriul oricărei ţări membre (ceea ce înseamnă menţinerea unui potenţial militar optim pentru a preveni războiul şi pentru a asigura o apărare eficientă).

Iar pentru a întări securitatea şi stabilitatea din zona euroatlantică se aplică[9]:

- **managementul situaţiilor de criză**: să fie gata, de la caz la caz sau prin consens, în conformitate cu Articolul 7 din Tratatul de la Washington, să contribuie la prevenirea efectivă a conflictelor şi să se angajeze activ în rezolvarea crizelor, inclusiv în operaţiile de ripostă în cazul situaţiilor de criză.
- **parteneriatul**: să se promoveze, pe scară largă, parteneriatul, cooperarea şi dialogul cu alte ţări din zona euroatlantică, având ca scop creşterea transparenţei, încrederii reciproce şi a capacităţii de a acţiona în cadrul Alianţei.

Sarcinile fundamentale de securitate sunt descrise şi în ***Conceptul Strategic al NATO***, care reprezintă cel mai important şi autorizat document prin care se ghidează unitar resursele politice şi militare pentru atingerea obiectivelor propuse.

Alianţa s-a văzut nevoită să ia în considerare toate modificările majore produse în arhitectura de securitate euroatlantică. Schimbarea ameninţărilor şi a percepţiei acestora a avut drept rezultat un proces continuu de adaptare a strategiilor pentru a garanta un cadru politic adecvat, structuri militare şi capabilităţi militare necesare, care să gestioneze noile provocări de securitate din peisajul actual.

Întâlnirea din capitala britanică între 5-6 iulie 1990 a dus la elaborarea unei declaraţii (***Declaraţia de la Londra cu privire la o Alianţă Atlantică Transformată*** / ***London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance***) prin care se anunţă transformarea majoră a Alianţei. Prin orientările lansate la acea vreme se recunoaşte că securitatea aliaţilor era legată de cea a vecinilor, astfel, apărând necesitatea cooperării chiar şi cu foştii adversari, promovarea politicii „***uşilor deschise***" şi iniţierea unor programe de preaderare.

Strategia NATO de după 1949 era gândită din perspectiva existenţei unor ameninţări clasice şi apoi a specificului lumii bipolare, ceea ce a făcut ca după 1990 să apară cerinţa de a avea un concept strategic nou, care să prezinte în mod transparent, de această dată, intenţiile de transformare radicală a Alianţei.

Conceptul strategic[10] adoptat la Reuniunea Consiliului Nord-Atlantic de la ***Roma din 7-8 noiembrie 1991*** era complet diferit de documentele precedente prin formă şi conţinut. Aliaţii nu mai pregătiseră un concept strategic din 1967, atunci când au aprobat *documentul MC14/3*, cunoscut ca fiind strategia militară a „*răspunsului flexibil*". Tot atunci, aliaţii au aprobat şi *Raportul Harmel*, numit astfel după numele ministrului de externe al Belgiei, care stabilea strategia politică a NATO referitoare la relaţia sa cu URSS şi aliaţii din Tratatul de la Varşovia, acoperind aproape aceleaşi aspecte ale strategiei politice şi militare, ulterior incluse în Conceptul strategic din 1991[11].

În conţinutul acestui document se amintesc schimbările majore produse în lume, şi în Europa în particular, nevoia de adaptare a politicilor şi a forţelor, dar şi reafirmarea unor elemente de

[9] *Manual NATO*, Bruselles, NATO Office of Information and Press, 2001, p.24.

[10] *Conceptul Strategic al Alianţei*, adoptat de şefii de stat şi de guvern participanţi la Reuniunea Consiliului Nord-Atalantic (Roma, 7-8 noiembrie 1991). În: „România – NATO, Negocierea şi ratificarea Protocolului de aderare*"*, Vol.2, Ploieşti, Editura Printeuro, 2005, pp.529-540.

[11] Iordache Olaru, *Un nou Concept Strategic al NATO*. În: „Gândirea Militară Românească", Nr.3, 2006, editată de Statul Major General al Armatei României, p.51.

continuitate. Scopul fundamental declarat al NATO rămâne apărarea membrilor săi, dar aceştia se obligă să conlucreze pentru îmbunătăţirea şi extinderea securităţii Europei printr-un complex sistem de parteneriat şi cooperare cu foştii adversari. În plus, după 1991, conceptele strategice ale NATO au fost declasificate, având ca obiective oferirea unui cadru coerent pentru activităţile Alianţei, asigurarea directivelor pentru politica militară, inclusiv operaţiile şi construirea forţei, promovarea către publicul larg a politicilor Alianţei şi comunicarea intenţiilor NATO potenţialilor adversari, precum şi informarea în legătură cu oportunităţile curente şi viitoare pentru parteneri.

Conceptul propune o abordare mai largă a securităţii datorită schimbărilor radicale din mediul de securitate şi a varietăţii de provocări la care este supusă Alianţa şi pe care trebuie să le gestioneze. Aceasta se reflectă în trei elemente, care se potenţează reciproc, aparţinând ***politicii aliate de securitate***: ***dialog***, ***cooperare*** şi ***menţinerea unei capacităţi colective de apărare***.

Principiul fundamental de acţiune al Alianţei rămâne cel al angajării comune şi cooperării reciproce dintre state în susţinerea indivizibilităţii securităţii pentru toţi membrii săi. Însă, principiul utilizării forţelor Alianţei a fost modificat datorită extinderii treptate a rolului forţelor armate, pe baza unei viziuni mai largi a misiunilor şi capabilităţilor.

Noile abordări au generat în mod corespunzător noi misiuni pentru forţele armate, de la diplomaţia apărării, asistenţa şi cooperarea în domeniul securităţii, la măsurile de creştere a încrederii şi securităţii, de prevenire şi stabilizare a diferitelor crize subregionale, în Europa şi nu numai. În acest cadru, vor apărea ceea ce putem numi o a doua generaţie de operaţii, subsumate combaterii terorismului, în timp ce altele, cum ar fi managementul crizelor sau diplomaţia politico-militară, vor dobândi o importanţă tot mai mare[12].

La Summit-ul de la ***Washington din aprilie 1999*** acest concept a fost revizuit, angajând aliaţii, nu numai în apărarea colectivă, ci şi în realizarea păcii şi stabilităţii într-o arie mult mai largă. În ***noul Concept Strategic*** sunt atinse elemente precum[13]:

- o abordare mai largă a securităţii combinând dimensiunea politică, economică, socială şi cea a mediului înconjurător în aceeaşi măsură cu dimensiunea militară a Alianţei;
- o implicare mai puternică în păstrarea relaţiilor transatlantice;
- menţinerea capabilităţilor militare ale Alianţei pentru a asigura eficacitatea operaţiilor militare;
- dezvoltarea capabilităţilor europene în cadrul Alianţei;
- menţinerea structurilor şi procedurilor adecvate pentru realizarea managementului crizelor şi prevenirii conflictelor;
- un program de parteneriat eficace cu ţările care nu sunt membre NATO;
- lărgirea Alianţei printr-o politică a „uşilor deschise" spre noi potenţiali membri;
- continuarea eforturilor pentru controlul armamentelor, dezarmare şi pentru tratate privind neproliferarea armamentelor.

Sarcinile specifice ale Alianţei reieşite tot din acest concept strategic se referă la: furnizarea unor repere, puncte de stabilitate în spaţiul euroatlantic bazându-se pe creşterea democratică a instituţiilor pentru rezolvarea paşnică a disputelor, astfel încât nicio ţară să nu poată să constrângă o alta prin folosirea forţei sau ameninţarea cu folosirea acesteia; coordonarea corespunzătoare a eforturilor pe tărâmul relaţiilor comune, pentru discutarea oricăror probleme care afectează interesele vitale ale Alianţei, inclusiv identificarea posibilelor riscuri, corespunzător articolului 4 (forum transatlantic de dialog şi consultări); sprijinul acordat pentru prevenirea sau apărarea împotriva oricărei ameninţări sau agresiuni la adresa securităţii oricărui stat membru, aşa cum prevede articolul 5 din Tratatul de la Washington; sporirea securităţii şi stabilităţii în spaţiul euroatlantic în conformitate cu articolul 7 din tratat, prin contribuţia efectivă la prevenirea conflictelor şi prin angajarea în activităţi de management al crizelor, inclusiv operaţii de răspuns la crize şi prin promovarea unui parteneriat cuprinzător, cooperare şi dialog cu alte state din Europa Centrală şi de Est cu scopul creşterii transparenţei, a încrederii reciproce şi a capacităţii de a acţiona întrunit şi integrat cu membrii Alianţei.

[12]George Cristian Maior, *Rolul NATO în asigurarea securităţii şi stabilităţii pe continentul european*. În: „Gândirea Militară Românească", Nr.6, 2002, editată de Statul Major General al Armatei României, p.15.

[13] *NATO Handbook*, Brussels, NATO Public Diplomacy Division, 2006, p.19.

În Conceptul Strategic din 1999, evaluându-se noile provocări şi riscurile previzibile se concluzionează că, mediul de securitate este într-o continuă transformare, în general pozitivă şi că, de la desfiinţarea bi-polarităţii în comparaţie cu alte organizaţii internaţionale, NATO a jucat un rol deosebit în elaborarea politicilor şi strategiilor pentru consolidarea securităţii internaţionale în general şi euroatlantice în special.

Cu toate acestea, deşi, posibilitatea izbucnirii unui război major în Europa este practic nulă, membrii Alianţei, dar şi alte state se confruntă cu o multitudine de alte riscuri neclasice şi incertitudini, inclusiv terorismul internaţional, crima organizată, conflictele etno-religioase, migraţia, instabilitatea politică şi economică şi nu în ultimul rând încălcarea drepturilor omului. În plus, proliferarea Armelor de Distrugere în Masă – Chimice, Biologice, Radiologice, Nucleare (ADMCBRN), traficul de armament şi materiale periculoase vor reprezenta ameninţări serioase la adresa securităţii şi stabilităţii. De asemenea răspândirea tehnologiilor s-ar putea solda cu sporirea accesului potenţialilor adversari, chiar şi actori nestatali, la capacităţi militare sofisticate.

1.3. Agenda NATO în domeniul securităţii

Pentru realizarea obiectivelor esenţiale de securitate, Alianţa Nord-Atlantică îşi foloseşte atât influenţa politică, cât şi capabilităţile militare, în funcţie de natura provocărilor la adresa securităţii cu care sunt confruntate statele membre ale Alianţei.

Organizaţia Tratatului Nord-Atlantic este una dintre structurile-cheie prin care membrii acesteia îşi urmăreau obiectivele de securitate[14].

În perioada Războiului Rece principala atribuţie a Alianţei a fost să menţină capacităţile militare suficiente pentru a-şi putea apăra membrii împotriva oricărei agresiuni provenind din partea Uniunii Sovietice sau a Pactului de la Varşovia. Politicile agreate de statele membre NATO au evoluat continuu în lumina schimbărilor mediului de securitate. Conceptul de „apărare” a fost modificat şi extins pentru a include parteneriatul – promovarea dialogului şi a

[14] *NATO Transformed*, Brussels, NATO Public, Diplomacy Division, 2004, pe http.//www.nato.int/docu/nato-trans/nato-trans-eng.pdf, p.2, accesat în 22.10.2007.